

Тања Ј. Танасковић¹
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију
Катедра за српски језик
Orcid: 0009-0005-8708-1548

ИНДИВИДУАЛНА ЛЕКСИКА У ОДАБРАНИМ КОЛУМНАМА У ИЗДАЊИМА СРПСКИХ ЛИСТОВА НА ИНТЕРНЕТУ²

У раду су са лексичко-семантичког и творбеног аспекта анализирани индивидуализми у публицистичком жанру колумне, ексцерпирани из издања на интернету листова *Данас*, *Време* и *Курир* у периоду од октобра 2022. до октобра 2023. године. Представљамо изворе настанка индивидуалне лексике, њено текстуално значење и њене прагматичке компоненте, будући да највећи број индивидуализама представља лексику са конотативном експресивношћу. У раду је показано да реализовани индивидуализми настају семантичком деривацијом или у продуктивним и непродуктивним творбеним процесима у српском језику, као и то да се ради доминантно о јединицама негативне експресивности високог и повишеног степена, који су усмерени на негативну евалуацију политичке јавности и друштва као политичког актера. Поред тога што је допринос праћењу лексичких тенденција у савременом јавном говору, овај прилог допринос је и жанровском одређењу колумне на лексичком плану.

Кључне речи: индивидуализми, оказионализми, експресивна лексика, колумна, јавни дискурс

0. УВОД

У оквиру ширег истраживања лексичких тенденција у јавном дискурсу Републике Србије у овом раду разматрамо слој индивидуалне лексике у колумни³, која је редак публицистички жанр што превазилази

1 tanja.tanaskovic@filum.kg.ac.rs

2 Истраживање спроведено уз подршку Фонда за науку Републике Србије, 7750183, *Јавни дискурс у Републици Србији* – PDRS / This research was supported by the Science Fund of the Republic of Serbia, #GRANT 7750183, *Public Discourse in the Republic of Serbia* – PDRS.

3 Лексика у публицистичким жанровима предмет је углавном радова усмерених на англицизме у језику медија. Постоји још пар прилога о опсечној лексици у насловима таблоидне штампе (Lilić 2019), колоквијалној лексици у женским часописима Јовановић Симић 2011, о дијалекатској и регионалној лексици у репортажи (Štrbac 2011) и сл., док је једини лингвистички рад посвећен лексици у колумни рад В. Ракић (2011), која је писала о експресивној лексици у колумнама Ђорђа Рандеља, усмеравајући се притом на морфофонолшке карактеристике ове лексике и на

кризу читања традиционалних писаних медија. Колумна истовремено постаје „*jezgro predstojećih medijskih eksperimenata*” (Stanojević–Mirkov 2022: 270), бивајући узор према ком се обликују остали сродни публицистички жанрови. Обично се одређује као текст на једном ступцу, у првом лицу јединине, са истакнутим личним ауторским ставом према актуелној стварности, уз иронијско-сатиричка и пародијска својства (в. Stanojević–Mirkov 2022: 266–268). С обзиром на то да „*[f]igure izražavanja u paradigmi kolumne nisu omeđene normiranim jezikom i funkcionalnim stilo vima faktografije*” (Stanojević–Mirkov 2022: 267), у колумнама се очекује управо обилна употреба експресивних и супстандардних лексичких средстава.

Грађа за наше истраживање ексцерпирана је из писаних медија *Данас*, *Време* и *Курир* у периоду од октобра 2022. до октобра 2023. г. и обухвата колумне Драгољуба Петровића (ДП), Немање Рујевића (НР), Марка Шелића (МШ), Теофила Панчића (ТП), Снежане Чонградин (СЧ) и Светислава Басаре (СБ). Ауторова представа о смислу колумне утиче на одабир језичких средстава (уп. Stanojević–Mirkov 2022: 266), те употреба стилски обележених лексема бива одређена личношћу аутора и профилише њихове колумне као оне у којима се употребљава доста индивидуалне лексике (ДП, МШ, НР), преко оних у којима је широко заступљена жаргонска и колоквијална лексика (НР, МШ), до оних што доносе велики број вулгаризама и одликују се изразитом стилском сниженошћу (СБ). Оно што са лексичког становишта повезује све колумне јесте изразита емоционалност, присутност евалуативних значењских и прагматичких компоненти, с циљем ефеката пародирања, омаловажавања и критиковања стварности.

Имајући у виду важност колумне у савременом јавном дискурсу и њену релативно широку рецепцију, сматрамо значајним описивање лексичких слојева који овај публицистички жанр стилски одређују.

1. ТЕОРИЈСКО-МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

У овом раду циљ нам је утврђивање 1) извора индивидуалне лексике, 2) њене сигнификативне вредности и 3) њених прагматичких компоненти.

Индивидуалном лексиком сматрамо лексеме „за које постоји једна или мали број потврда” (Dragičević 2018: 229), односно „које су за једну прилику сковали појединци”, што имплицира да оне имају и одређено стилско значење карактеристично за време или аутора који је употребио ту реч (Ivanović 2012: 85).⁴ С обзиром на то да многи индивидуализми

инвентаризацију лексичких експресива и фразеологизама, те њено разврставање по тематским скуповима.

4 Индивидуални карактер лексике потврђивали смо провером расположивих речника савременог српског језика – Речника САНУ, шестотомног РМС и једнотомника РСЈ, али и историјских речника РЈАЗУ и *Речника из књижевних старина српских* Ђ. Даничића, будући да међу ауторима постоји тенденција архаизације израза употребом архаичне лексике и творењем нових речи по моделу архаичних.

из наше грађе настају према непродуктивним творбено-семантичким моделима у савременом српском језику, те да их одликује формална или семантичка необичност, они улазе и у категорију околионализма (о околионализмима више у Оташевић 2008: 59–91 и Драгићевић 2018: 226–227).

Индивидуална лексика одлика је пре свега колумни аутора у дневном листу *Данас* (Драгољуба Петровића, Марка Шелића и Немање Рујевића), док се код осталих аутора среће спорадично.⁵

Индивидуализме из наше грађе разврстали смо према начину настанка на: 1) семантичке индивидуализме, 2) творбене индивидуализме, 3) и фразеолошке индивидуализме. У овом раду представљамо анализу прве две категорије. Семантички индивидуализми јесу индивидуалне семеме постојећих лексема у лексикону српског језика. Творбени индивидуализми настали су у процесу морфолошке творбе, и то у продуктивним и непродуктивним творбеним процесима у српском језику.

Други примењени критеријум у анализи грађе јесте семантички и он ће се спроводити с обзиром на сигнификативну вредност лексике. Издвојена грађа биће класификована у лексичке скупове, а на основу повезаности сегмената изванјезичке стварности на коју се њоме упућује (о лексичким скуповима в. нпр. Lipka 1992: 152).

Будући да аутори свесно одлучују да не употребе постојећу узуалну лексику или неке друге узуалне језичке јединице попут конструкција и реченица, те да прибегавају креирању нових речи, сва лексика из наше грађе, већ према дефиницији, представља јединице са спољашњим типом експресивности, односно изражајности (о термину спољашња експресивност в. Kuznjecova 1989: 182–192). Међутим, највећи део ексцерпиране лексике јесте и лексика са конотативном, унутрашњом експресивношћу, тј. она чијем се десигнату придружују прагматичке информације у вези са ауторовим односом према објекту именовања, његовом комуникативном намером и емоционалном реакцијом, односом према читаоцу и према комуникативном оквиру колумне. Стога ће у анализи конотативи бити одређени према квалитету експресивне тоналности – утврђиваћемо ради ли се о јединици негативне или јединици позитивне експресивности/оцене, односно да ли је компонента објективне оцене именованог сегмента изванјезичке стварности заснована на параметру *добро* или *лоше*. У обзир се узима и степен експресивне тоналности, заснован на контекстуализацији експресива у одређени говорни чин и на комуникативној намери аутора. Имајући у виду говорне чинове реализоване у посматраним колумнама, издвојићемо експресиве високог степена негативне тоналности, који су одређени комуникативним чинovima неодобравања и недопадања (пејоративи, вулгаризми), и експресиве повишеног степена негативне тоналности, испољене у комуникативном чину у ком аутор колумне

5 Стилске доминанте у колумнама других аутора који пишу за *Данас* и *Време*, попут Н. Рујевића или Драгана Илића, јесте супстандардна, пре свега жаргонска лексика, док се у Басариним колумнама у *Куриру* поред жаргонске, у мањем броју архаичне и локалне, лексике налази велики број вулгаризма. Ове лексичке слојеве, због ограничености простором, остављамо за анализу у другом раду.

настоји да се подсмехне објекту именована (иронично, шаљиво). У основи представљања прагматичких одлика експресива у овом раду јесте модел анализе који даје С. Ристић (2004: 61–64, 89–92), а оне ће, с обзиром на ограниченост простором, бити изложене кроз употребу квалификатива – пејоративно, иронично, шаљиво и вулгарно.

С обзиром на изразиту стилематичност индивидуализама које посматрамо, сви поменути критеријуми анализе доводиће се у везу са стилском изражајношћу овог типа лексичких јединица.

2. АНАЛИЗА И ДИСКУСИЈА

2.1. СЕМАНТИЧКИ ИНДИВИДУАЛИЗМИ

Семантички индивидуализми представљају постојећу лексику из стандарднојезичког лексикона реализовану са значењем које смо пронашли само у текстовима анализираних колумни. Све семеме изведене су у процесу лексичке метафоре, те уз сваки пример наводимо мотивациону сему која је индуковала обележено значење.

У колумнама ови су индивидуализми реализовани као експресивне јединице негативне оцене, и то са 1) високим степеном негативне тоналности, у експресивним говорним чиновима неодобравања и недопадања (пејоративи) и 2) повишеним степеном негативне тоналности, у комуникативном оквиру у ком аутор жели да се подсмехне објекту именована, са ефектом ироније (ирон.) или шаљивости (шаљ.). У случају експресива повишеног степена негативне тоналности, могуће је да индивидуализам носи и квалификатив *иронично* и квалификатив *шаљиво* јер се понекад аутор именујући неки објекат према њему односи са иронијом и подсмехом, а према читаоцу усмерава намеру постизања шаљивог тона целог наратива.

Екскерпирани семантички индивидуализми односе се на особе из сфере јавног политичког живота, попут:

проточан (~ председница Владе Србије Ана Брнабић) ирон. шаљ. 'који са лакоћом говори лажи и нелогичности, чији вербални израз трпи све' ДАНАС, ДП 12. 1. 2023. – мотивациона сема 'који се лако креће'

Шибицар (о председнику Србије А. Вучићу) пеј. 'манипулатор; потпаљивач мржње и друштвених сукоба' ДАНАС, МШ 26. 5. 2023. – мотивациона сема 'који пали ватру'

приватник (о Данилу Вучићу, сину председника Србије) ирон. шаљ. 'особа која путује приватно, не у пословне сврхе' ДАНАС, ДП 12. 11. 2022. – мотивациона сема 'који обавља делатност уз помоћ приватних, личних средстава'

генералисимус (о председничком кандидату на председничким изборима 2022. г. 3. Поношу) ирон. 'генерал' КУРИР, СБ 6. 9. 2023. – мотивациона сема 'који има највиши значај'

– затим на криминалне и политичке групације:

прикљученије ирон. 1. 'сарадник, саучесник у криминалној групи В. Бјеливука', 2. 'спољашњи политички сарадник, сарадник изван СНС-а'

ДАНАС, НР 19.10. и 23. 11. 2022. – мотивациона сема 'који је прикључен, додат, који није у основи'

- на Владу Србије и на државу:

Лапонија (: *лапайи*) ирон. 'Србија – земља у којој се лапа/краде' ДАНАС, ДП 31. 12. 2022.

Владанка шал. ирон. 'влада Србије' ДАНАС, НР 11. 1. 2023. – мотивациона сема 'особа која шири трачеве, преноси поверљиве информације'

- на понашање политичара и јавности:

шибицарење (о А. Вучићу) пеј. 'манипулисање, муљање с циљем потпаљивања на мржњу и сукобе' ДАНАС, МШ 26. 5. 2023. – мотивациона сема 'паљење ватре'

лупинг (о А. Вучићу) ирон. шал. 'завидна вештина управљања јавним мњењем' – Naime, držim se godinama teze prema kojoj Vučić zna samo jedan zanat, a to je da čita istraživanja javnog mnjenja i prema njima kormilari tim istim mnjenjem. Da su svi njegovi lupinzi i grickanje usne, svaki izlazak pred tablu sa silnim ekonomskim uspesima i svaki izmišljeni atentat deo mozaika koji treba da ubedi pretežni deo birača da je Vučić ne samo najbolji, nego i jedini moguć ... ДАНАС, НР 14. 6. 2023. – мотивациона сема 'пилотова вештина извођења акробатских фигура'⁶

хипервентилирање ирон. 'узбуђење, паника у вези са неким политичким догађајем, што оставља утисак тешких околности у којима се он одвио и скреће пажњу са резултата догађаја' ДАНАС, НР 1. 3. 2023. – мотивациона сема 'убрзано дисати – бити узбуђен'

инфлација (~ З. Ђинђића) 'пад симболичке вредности лика и дела З. Ђинђића због пречесте злоупотребе његовог имена у различите политичке сврхе' ДАНАС, НР 8. 3. 2023. – мотивациона сема 'пад вредности'

билдовати (~ животопис) (о министрима у Влади Србије) ирон. 'ширити, богатити своју биографију' ДАНАС, НР 26. 10. 2023. – мотивациона сема 'развијати'

Изражајност ове лексике и њене стилске функције постижу се а) унутрашњом формом, тј. везом са мотивним значењем,⁷ б) семантичком или формалном необичношћу индивидуализама (што се нпр. постиже архаизацијом израза) и в) специфичном игром речи у контексту, који омогућава семантичку индивидуализацију.

Стилске функције засноване на унутрашњој форми семантичких индивидуализама илуструјемо двама примерима. Хумористички ефекат индивидуализма *Лапонија* 'Србија – земља у којој се лапа/краде' проистиче из преосмишљавања творбеног значења властите именице са значењем географске регије / земље, што је омогућено формалним подударањем структура *Лапонија* и *лапайи* (колокв. *красџи*):

6 Р. Бугарски (2021: 159) сведочи о постојању још једне супстандардне семеме лексеме *лупинг* у омладинском жаргону – 'лупетање'. Контекстуализација лексеме *лупинг* у колумни Н. Рујевића оставља могућност и за жаргонско значење које наводи Бугарски.

7 У смислу у ком Н. В. Телија (1986: 12) види унутрашњу форму речи – као асоцијативну везу између мотивне речи (односно значења) и деривата (морфолошког или семантичког), тј. као асоцијативно-сликовити мотив који организује садржај језика.

Javljam ti se iz jedne male zemlje, koja se ne zove kao tvoja postojbina, Laponija, nego se zove Srbija, ali koliko **su se** tu neki **nalapali** love i koliko se tu generalno **lapa**, ne bi bilo čudno ni da se i mi zovemo **Laponija**, veruj mi. ДАНАС, ДП, 25. 5. 2023.

По истом моделу семантичког преосмишљавања настао је и индивидуализам *Владанка* 'Влада Србије', а на основу стереотипа приписаног форми властитог имена 'женска особа – аброноша':

– Zli jezici bi rekli da im neko – a liči na **Vladanku** – dostavlja šta i kada da objave, ali da malo prepevaju svojim rečima. ДАНАС, НР НР 11. 1. 2023.

Тако новостворена лексема остварује двоструку творбено-семантичку везу – са ономастичком категоријом и са апелативом *влада*, што, по закону асоцијације, омогућава да у рецепцији у обзир узимамо и једно и друго значење. Такав „двоструки план текста” С. Ристић означава као информативну полифонију (в. Ristić 2004: 36).

Семантичка и формална изражајност карактеристика је индивидуализма *прикљученије* 'сарадник, саучесник у криминалној групи', 2. 'спољашњи политички сарадник'. Стилска експресивност проистиче из архаичности форме (*прикљученије* цсл.), док конотативна експресивност произлази из семантичке везе архаизма *прикљученије* ('догађај, доживљај, пустиловина') и мотивне речи индивидуализма – глагола *прикључиши*, са семом индуктором 'ући у састав чланова'.

Стилски ефекти употребе семантичких индивидуализама последица су и њихове специфичне контекстуализације. Неретко се у контексту позиционирају са речју која их мотивише, било на плану форме, било на плану садржаја или пак на оба ова плана. Индивидуализам *прошочан* са доменом *језик* и са значењем 'нелогичан, пун лажи', контекстуализован је напореда са узуалном колокацијом *шечан језик*, те се успоставља језичка игра на нивоу лексема *шечан* и *прошочан*. Једном је она оличена везом између контекстуалних антонима *шечан* и *прошочан*: на не баš толико тежном, али свакако прилично protočnom srpskom jeziku, а други пут везом између контекстуалних синонима *прошочан* 'који је нелогичан и пун лажи' и *шечан*: rekla је protočna Ana на тежном naprednjačkom jeziku. Језичка игра се шири и променом домена индивидуализма *прошочан* (проточна Ана), чиме он добија још једно своје значење 'који са лакоћом говори лажи и нелогичности, чији вербални израз трпи све':

проточан 1. ~ језик 'који је нелогичан, пун лажи'; син. **течан** *напредњачки језик* – ... objasnila је Ana Brnabić на не баš толико тежном, али свакако прилично protočnom srpskom jeziku ... на netajkunskoj Televiziji Pink. ... – rekla је protočna Ana на тежном naprednjačkom jeziku ... ДАНАС, ДП 12. 1. 2023.

2. ~ Ана (Брнабић) 'која говори лажи и нелогичности, чији вербални израз трпи све' – rekla је protočna Ana на тежном naprednjačkom jeziku ... ДАНАС, ДП 12. 1. 2023.

2.2. ТВОРБЕНИ ИНДИВИДУАЛИЗМИ

Творбени индивидуализми настали су у продуктивним и непродуктивним (оказионалним) творбеним процесима у српском језику.

Са творбеног становишта најбројнија су образовања настала контаминацијом и сложенице, а затим следе изведенице, полусложеничка образовања и оказионализми настали извођењем од синтагми.⁸

Индивидуализми настали контаминацијом (сливенице): *цар Лажар* (*Лазар* и *лаж*), *Лујонија* (*Лајонија* и *лујаши*), *постјој(е)бина* (*постјојбина* и *јебаши*), *Сербија*⁹ (*сератиор* и *БИА*), *злуређиваши* (*зло* и *уређиваши*), *бошкровење* (*бош* и *ошкровење*), *бесочности* (*без сока* и *безочности*), *(ина)узураши* (*узураши* и *иназурусашаши*), *напредњачиши* (*напредњаци* и *предњачити*), *Циниши* (*Синиши* и *цинизам*), *Кењеди* (*Кенеди* и *кењаши*), *шврдокрелци* (*шврдокрилице* и *крелци*), *стиенд ай кочничарка* (*комичарка* и *кочничарка*), *корџа с деликџи* (*корџус деликџи* и *корџа*), *хумор-маркер* (: *пумор-маркер*), *једноћелијски* (*ратна*) *олуја* Александра Вучића (: *суперћелијска олуја*);

Сложенице: *мењолик*, *блажоизјавиши*, *висококала*, *сценослед*, *свеодврашлук*, *велебишности*¹⁰, *влашодрчан*, *влашодрчност*, *влашодржећи* (према узуралном *влашодржачки*), *државолик*, *Еуромахала*, *Рошјоаланка*, *аушокерберлук*, *аушокурчевишост*, *ношорноиздунски*, *вучићологија*, *вучићолоџ*¹¹;

Изведенице: *хуљизам*, *олошарство*, *сериво*, *режимлија*, *ћорсокачиши*, *паламуденије*, *еуромахалски* (од индив. *Еуромахала*);

Индивидуализми настали префиксално-суфиксалном творбом: *саморекламер*, *девулинизација*, *светлозлед*;

Оказионализми грађени нарушавањем творбених закона српског језика: *паишиач* (: *паишиа*), *шшамебриџалачки* (: *шшиа ме бриџа*);

8 Творбени модели контаминација и извођење речи од синтагми нарушавањем творбених образаца савременог српског језика издвајају се као модели настанка оказионализма у Оташевић 2008: 76–90), што значи да се индивидуализми оказионалног типа у савременој публицистици наслањају на традицију грађења ове лексике с краја 20. и почетка 21. века.

9 Р. Бугарски (2019: 122) бележи сливеницу SerBIA, која је другачије мотивисана (Serbia и BIA), те је са другим значењем.

10 У РМС дају се лексеме *велебишан*, *велебан* и *велебност* са значењима *величанствен*; *величанственост*.

11 Примере *вучићолоџ* и *вучићологија* сматрамо сложеницама са суфиксоидима *-лоџ* и *-логија*. Обе творенице се на основу контекста могу дефинисати преко мотивне именице *Вучић* – *вучићолоџ* 'особа вешта у тумачењу обраћања председника А. Вучића', *вучићологија* 'вештина тумачења обраћања председника Александра Вучића': *Ситалас* *уручен у тајне вучићологије* – *вештине тумачења председникових обраћања* – *iza „koljača, ubica i narko-dilera” prepoznaje Belivukov klan i priključenija*. ДАНАС, НР 23. 11. 2022; *Sasvim iskusan vučićolog već je prozreo i šta predsednik radi ...* ДАНАС, НР 23. 11. 2022. Како ни у литератури нема сигурних тврдњи у вези са смером мотивације на релацији твореница типа *социолоџ* – *социологија* (да ли је композита са суфиксоидом *-логија* (типа *социологија*) мотивисала изведеницу са нултим суфиксом (типа *социолоџ-Ø*) или је изведеница са суфиксом *-ија* (*социологија*) настала од композите са суфиксоидом *лоџ-* (*социолоџ*) (в. Klajn 2002: 160; Klajn 2003: 234–235), и ми се заустављамо на констатацији да је „овде сигурно само постојање заједничке основе” (Klajn 2003: 235) .

Полусложеничка образовања: *космос-шћасмос*, *кордицейс-ложа*, *шљива-консензус*.

Различити творбени обрасци обезбеђују и различит степен формалне необичности индивидуализама у овој категорији. Индивидуализмима, тј. окационализмима насталим контаминацијом и нарушавањем творбених принципа у српском језику постиже се највиши степен изражајности. У категорији изведеница стилска изражајност постиже се посебно архаичним именичким суфиксом *-еније* у лексеми *паламугеније*. Премда је слагање продуктиван творбени модел, сложенице са *бладо-*, *високо-*, *веле-* међу индивидуализмима у складу су са тенденцијом архаизације текстова колумни, што се огледа и у броју архаизама са којима оне садејствују (*бладоизволићии СБ*, *џризогуије МШ*, *дочим СБ*, *збићиије СБ*, *јевройски СБ*, *саборности СБ*, *ибрећеније СБ*, *пучанство НР* итд.).

Значајан број сливеница у нашој грађи потврђује живост творбеног процеса специфичног и „доскора практично непознат[ог] у српском језику”, на који се литератури у социолингвистичком кључу гледа и као на „експериментисање речима у циљу привлачења пажње јавности” на одређене појаве у савременој свакодневици, што у појединим регистрима, према мишљењу Р. Бугарског, поприма одлике помодарства (Bugarski 2019: 24–25). Међу индивидуализмима насталим контаминацијом уочене су јединице са мотивним речима које су продуктивне у творби савремених сливеница. То су примери *злуређиваћии* са мотивном речју *зло*, која се среће у низу сливеница *зlobalизација*, *злoбистии*, *злочечи*, *Зломовина*, *Злоначар*, *Зловенац*, *зloverенићееи*, *Злукорлић* (в. Bugarski 2019: 228); *боћикровење* са мотивном речју *боћ*, која мотивише и јединице *боћорама*, *боћословен*, *Боћовина* (Bugarski 2019: 165); *(ина)уџураћии* са мотивном речју *инауџурисаћии*, према *инауџруванција* (инаугурација + угрувати се) (Bugarski 2019: 183); *наћредњачићии* са мотивном речју *наћредно*, која се среће и у *НаћреДНО*, *наћредноиц*, *наћредновање* (Bugarski 2019: 199), *Цинићии* са мотивном речју *цинизам*, која мотивише и сливеницу *цанизам* (Цане + цинизам) (Bugarski 2019:166); и *Кењеди* са вулгаризмом *кењачии* у основи, који је структурно-семантичка компонента и сливенице *кењизираћии* (Bugarski 2019: 187). Издвајање појединих творбених основа као продуктивних структурно-семантичких елемената сливеница у савременом јавном говору показатељ је уједначавања односа критичких инстанци јавног мњења према појавама у друштву и политичком уређењу.

У категорији окационализама грађених контаминацијом издвајају се сложене лексеме попут *сћенд ай кочничарка*, *корћа с деликћии* (*корћус деликћии* и *корћа*) и *једноћелијска олуја*. У прегледаној литератури нисмо уочили бележење сложених лексичких јединица у категорији окационализама насталих контаминацијом. Индивидуализам *корћа с деликћии* носи дотатну изражајност захваљујући дијалекатској падежној форми.

Полусложеничко образовање *космос-шћасмос* (: *ко смо* – *шћии смо*) истовремено је производ контаминације у првом делу (*ко смо?* и *космос*) и додавања гласа/графеме *с* на други део с циљем успостављања

римотворности са првим полусложеничким делом. Ово је уједно и пример настанка лексеме од независноложене реченице, што све заједно ову лексему чини изразито стилогеном.

Што се сигнификативне вредности творбених индивидуализама тиче, њима се означавају:

а) особе

- јавне личности с обзиром на њихове духовне и карактерне особине:

саморекламер пеј. 'особа која се самопромовише, која о себи говори лепо' ДАНАС, НР 12. 7. 2023.

мењолик пеј. 'особа која се претвара, игра различите улоге са циљем испуњења личних интереса; А. Вучић' ДАНАС, НР 8. 2. 2023.

тврдокрелац (*тврдокрилице* и *крелац*) пеј. 'непоправљиви глупани' ДАНАС, МШ 24. 3. 2023.

паштач пеј. 'особа која поставља питање: *Па шта?*, која се не каје за учињено, која се не преиспитује' ДАНАС, МШ 14. 7. 2023.

цар Лажар (*Лазар* и *лаж*) ирон. 'председник Србије Александар Вучић; председник лажов' ДАНАС, ДП 2. 2. 2023.

стенд ап кочничарка (*комичарка* и *кочничарка*) ирон. 'председница Владе Србије Ана Брнабић; она која кочи развој' ДАНАС, ДП 12. 1. 2023.

Пиниша (*Синиша* и *цинизам*) пеј. 'министар финансија у Влади РС Синиша Мали; онај који је циничан' ДАНАС, МШ 14. 4. и 19. 5. 2023.

Кењеди (*Кенеди* и *кењаши*) пеј. вулг. 'Јелена Карлеуша; турбо-фолк певачица која је варирала сентенцу Ј. Ф. Кенедија' ДАНАС, ДП 25. 5. 2023.

- особе с обзиром на њихове вештине:

вучићолог ирон. 'особа вешта у тумачењу обраћања председника А. Вучића' ДАНАС, НР 23.11.2022.

- особе с обзиром на припадност политичкој опцији:

режимлија 'представник владајућег режима' – *Na binu skupa koji je hteo biti najveći u istoriji penje se Lazar Ristovski, u trenutku kad su mu kolege i koleginice pod baražnom verbalnom paljbom režimlija.* ДАНАС, МШ 26. 5. 2023.

б) особине и карактерна својства што се срећу у домену јавног деловања

властодрчност пеј. 'особина дрскости и разметљивости власти' ДАНАС, МШ 31. 3. 2023.

свеодвратлук пеј. 'свеприсутна гнусност, одвратност, мрскост' ДАНАС, МШ 21. 4. 2023.

хуљизам пеј. 'нитковлук, покварењаштво' ДАНАС, МШ 21. 4. 2023.

олошарство пеј. 'покварењаштво, лупештво' ДАНАС, МШ 21. 4. 2023.

бесочност (*без сока* и *безочности*) пеј. 'особина онога који нема врлина' ДАНАС, МШ 26. 5. 2023.

аутокурчевитост пеј. вулг. 'самоувереност и бахатост, особина онога ко сматра да је безгрешан' ДАНАС, МШ 17. 3. 2023.

сериво пеј. вулг. 'глупост, безуман непромишљен поступак вођен краткорочним циљевима одржања на власти' ДАНАС, МШ 9. 6. 2023.

велебитност ирон. 'превелики значај' ДАНАС, НР 16. 11. 2022.

паламуденије ирон. 'лаж, маскирање истине бесмислицама' ДАНАС, МШ 24. 3. 2023.

хумор-маркер (: *шумор-маркер*) ирон. 'показатељ својства нездравог хумора' ДАНАС, МШ 19. 5. 2023.

в) особине апстрактних појмова

властодрчан (~ поредак) пеј. 'који је у вези са дрскошћу и разметљивошћу (власти)' ДАНАС, МШ 24. 2. 2023.

штамебригалачки (~ лузерчине) пеј. 'који не мари, кога није брига за будућност' ДАНАС, МШ 24. 3. 2023.

ноторнопиздунски (~ особиница) пеј. вулг. 'који је слаб духом' ДАНАС, МШ 17. 3. 2023.

властодржећи (~ намере) 'који је с циљем очувања власти; који се тиче властодржаца' ДАНАС, МШ 24. 3. 2023.

државолик (~простор) пеј. 'који само личи на државу' ВРЕМЕ, ТП 25. 5. 2023.

једноћелијски (ратна) олуја Александра Вучића (: *сујерћелијска олуја*) ирон. – **Једноћелијска ратна олуја** Aleksandra Vučića / Dok se Srbija nalazi pod udarom superćelijeske oluje, ... predsednik Srbije, kao ratni huškač – pritisnut strahom od gubljenja vlasti i obelodanjivanja svog zla i korupcije kojim je opterećen njegov život unazad tri decenije ... pojavljuje se na Pasuljanskim livadama. ... ДАНАС, СЧ 27. 7. 2023.

г) вештине у политичком контексту и поглед на свет

вучићологија ирон. 'вештина тумачења обраћања председника Александра Вучића' ДАНАС, НР 23. 11. 2022.

девулинизација ирон. 'непризнавање Вулину његових препознатљивих особина – превртљивости, непоузданости' ДАНАС, НР 19. 10. 2022.

боткровење (*бош* и *ошкровење*) ирон. 'разоткривање изнуђених или плаћених активности страначких активиста на друштвеним мрежама којима су они заваравали јавност с циљем промовисања политичких идеја, страначких личности и партија; разоткривање ботова' ДАНАС, МШ 14. 7. 2023.

светоглед (о премијерки) ирон. 'поглед на свет' – Koncept sasvim suprotan kolektivitetu, ali posve tačan kad je reč o geslu partije u koju se ućlanila po liniji svog **svetogleda**. ДАНАС, МШ 9. 6. 2023.

сценослед (председников династички сценоглед) ирон. 'редослед сцена у измишљеном сценарију или друштвеном сценарију који се понавља' ДАНАС, МШ 9. 6. 2023.

космос-штасмос ирон. 'смисао живота' ДАНАС, МШ 31. 3. 2023.

д) политичке струје, носиоце власти и медијска гласила

Еуромахала пеј. 'политички представници и интелектуалци тзв. *друге Србије*, који се противе владавини Александра Вучића и окренути су политици Европске уније; доброг су друштвеног и финансијског статуса и везују се за живот у ужем центру Београда' КУРИР, СБ 5. 9. 2023.

еуромахалски 'који се односи на *Еуромахалу*' КУРИР, СБ 5. 9. 2023.

шљива-консензус пеј. 'Скупштина Србије'– Ali kad bih se naterao da o tome razmišljam, morao bih nanovo da se „oduševim“ činjenicom šta se to u

nas instaliralo: ideja da se ovde ništa ne može zaista misliti, nego samo monetizovano. ... Naočigled zombifikovanih nas, onamo se okuplja **šljiva-konsenzus, kordiceps-loža**. Da se svađa i bije oko svog prirodnog prava da na nama parazitiraju. ДАНАС, МШ 3. 2. 2023.

кордицепс-ложа пеј. 'од народа отуђена Скупштина Србије, која заводи народ и паразитира на њему' ДАНАС, МШ 3. 2. 2023.

Ротопаланка пеј. 'дневне новине *Политика*; новине које су посвећене очувању превазиђеног менталитета и стварању привида данашње стварности, које не представљају објективно савремену реалност' КУРИР, СБ 13. 9. 2023.

б) државу

Лупонија (*Лайонија* и *лујати*) ирон. 'земља у којој се лупа, у којој се причају глупости' ДАНАС, ДП, 31. 12. 2022.

постој(е)бина (*постојбина* и *јебати*) ирон. вулг. 'постојбина у којој неугледни, недостојни и лоши људи заузимају високе државне функције' ДАНАС, ДП, 31. 12. 2022.

Србија (*сератор* и *БИА*) ирон. вулг. 'земља у којој људи без професионалног покрића и празноговорници могу постати директор БИА' – ... јер овде сваки сваки осведочени сератор једног дана може постати директор БИА' ДАНАС, ДП, 31. 12. 2022.

е) етику и доказни материјал

високооскала (~ моралности) ирон. 'оскала високог стандарда' – Treska mikrofon, posle objašnjava ko je tačno po njenoj **visokoskali** moralnosti govnar. ДАНАС, МШ, 26. 5. 2023.

корпа с деликти (*корпус деликти* и *корпа*) ирон. шал. 'доказни материјал на суду' ДАНАС, МШ, 31. 3. 2023.

аутокерберлук пеј. 'представљање председника Србије Александра Вучића, премијерке Ане Брнабић и министра финансија Синише Малог са по три главе у пародијској фото-монтажи, чији су аутори они' ДАНАС, МШ, 26. 5. 2023.

ж) радње које подразумевају обраћање јавности

благоизјавити ирон. 'изјавити' КУРИР, СБ, 6. 9. 2023.

злуређивати (*зло* и *уређивати*) пеј. 'уређивати новине пласирањем лажи и позивањем на конфликте' ДАНАС, ДП, 29. 3. 2023.

напредњачити (напредњаци и предњачити) пеј. 'доминирати у реторици својственој Српској напредној странци; пратити реторику коју задаје председник Државе' ДАНАС, МШ, 26. 5. 2023.

з) радње којима се упућује на понашање председника и народа

(ина)угурати (*уџурати* и *инауџурисати*) (о председнику Србије А. В.) пеј. 'наметнути себе поново за позицију председника државе' ДАНАС, МШ, 26. 5. 2023.

ћорсокачити (о народу) 'лутати, водити се кривим начелима' ДАНАС, МШ, 24. 3. 2023.

И ову групу индивидуализама чине експресиви негативне оцене и то високог (пеј.) и повишеног степена негативне тоналности (ирон.), у оквиру којих се издвајају функционално-стилске подгрупе одређене намером аутора 1) да изгради шаљиву слику о предмету именовања (шаљ.) и 2) да буде груб, непристојан и увредљив одабиром лексеме са опсценом семантиком (вулг.). Сви творбени индивидуализми имају, дакле, евалуативно значење оличено у негативној компоненти објективне и/или субјективне оцене и свима се негативно маркирају политички актери, јавне личности у функцији политичких гласноговорника, држава Србија као политичка организација и друштво као политички чинилац.

Пејоративна семантика заснована је на неколиким формално-семантичким одликама. Прва међу њима јесте негативна семантика мотивне речи, што је случај са примерима попут *шврдокрелац*, *Кењеди*, *Циниша*, *цар Лажар*, *свеодврајлук* и сл. Други извор пејоративности јесте инкомпатибилност значења творбене основе и творбеног афикса у примерима типа *вучићолоџ*, *вучићолоџија*, *хуљизам*. Трећи извор пејоративности јесте инкомпатибилност значења творбених основа: *ботћкровење*, *Еуромахала*, *шљива-консензус*, *кордицејс-ложа* и сл., што углавном подразумева и спој мотивних речи из различитих стилских регистара. Четврти узрок пејоративности тиче се негативности прагматичког оквира за који се везује мотивна реч/конструкција – лексема *пашишач* мотивисана је конструкцијом *па шиша*, која има негативну семантику само у прагматичком оквиру у ком се помирљивост која се њоме изражава сматра негативном појавом. Последњи случај подразумева негативну конотацију која се придружује форми језичког знака, тј. која је у вези са стилистиком форме¹². Индивидуализам *најпредњачији* пеј. 'доминирати у реторици својственој Српској напредној странци; опонашати реторику коју задаје председник Државе', који за мотивне речи има лексеме позитивне семантике добија негативно прагматичко значење због негативне конотације придружене форми знака *најпредњаци* и *најпредно*. Тако твореница чија је творбена основа носилац позитивне семантике добија конотативну компоненту супротну семантици мотивне речи 'чинити нешто неповољно, непожељно, назадњачити'.

И ови индивидуализми настали морфолошком творбом који подразумевају вишеструке асоцијативне творбено-семантичке везе са узуалном и колоквијалном лексиком у савременом српском језику показују се као одлично стилско средство на ком аутори колумне заснивају не само стилско разигравање израза, већ и суштину читавог наратива и идеју коју желе пренети. Њихова употреба у колумнама увек подразумева ауторову свест о асоцијативној мрежи, тј. информативној полифонији коју они активирају. У примерима из колумни Д. Петровића видимо

12 О стилистички форми, тј. могућности да се конотација веже за форму језичког знака писао је Р. Симић (2016: 179), истичући да: „свака реч, сваки израз, има сопствено искуство, своју индивидуалну биографију, личну и колективну” и дајући пример негативне конотације форме – имена Никола у изреци „С мога брата Николе и Свети ми је Никола омрзнуо”.

како критика целог друштва бива изражена преко контекстуализације индивидуализама *Лајонија* и *Лујонија*, или како ауторово дефинисање индивидуализма *Кењеди* представља изношење вредносне оцене према једном сегменту стварности. Тако својеврсни метајезички наративи о новоствореним речима постају прича о друштвеним проблемима, што индивидуализме у колумнама позиционаира међу лексикостилистичке доминанте овог жанра.

Dragi Deda Mraze,

Javljam ti se iz jedne male zemlje, koja se ne zove kao tvoja postojbina, Laponija, nego se zove Srbija, ali koliko **su se** tu neki **nalapali** love i koliko se tu generalno **lapa**, ne bi bilo čudno ni da se i mi zovemo **Laponija**, veruj mi. / Opet, koliko se kod nas generalno **lupa** i koliko su se mnogobrojni autentični predstavnici našeg naroda nalupali gluposti samo u prethodnih godinu dana, možemo se zvati i **Luponija**. ДАНАС, ДП

– Kada je izvesni JFK rekao „Ne pitaj šta država može da učini za tebe, već šta ti možeš da učiniš za državu“, nije računao da će se 60 godina kasnije pojaviti osoba sličnih inicijala, JK, bez F, koja će se setiti mnogo bolje sentence: „Ne pitaj šta Vučić može da učini za tebe, već šta ti prvo možeš da učiniš za Vučića, pa će on posle već nešto učiniti za tebe.“Te je tako Karleuša prekulala igricu i postala veći Kenedi od Kenedija, s tim što bi njoj pre pristajalo prezime **Kenjedi**, jer takav stepen takozvane izveštačene **kenjaže**, preteče veštačke inteligencije, nije postigao niko nikada u zemlji, regionu i vasseljeni. ДАНАС, ДП

3. ЗАКЉУЧАК

Два су основна извора индивидуализама из наше грађе – семантичка и морфолошка творба, при чему је морфолошка творба доминантнији модел настанка индивидуалне лексике. У категорији творбених индивидуализама посебну продуктивност и изражајност показују оказионални творбени модели попут контаминације, полусложеничких образовања и творбе речи од конструкција речи. Оказионална творба обухвата и категорију вишечланих лексичких јединица (*сџенд ай кочничарка, корџа с деликџи*). Индивидуализми настали у процесу оказионалне творбе показују и највећу стилогеност, уз то потврђујући повећано присуство сливаница у савременом јавном говору, што је примећено у литератури.

Поткритеријум у представљању особина индивидуалне лексике била је лексичко-семантичка анализа, у којој смо све јединице поделили с обзиром на њихово значење у лексичко-семантичке групе према домену стварности на коју се односе, односно на лексичко-семантичка поља према архисемском својству. Индивидуализмима се означавају личности из политичког и јавног живота, носиоци власти (појединци и институције) и медијска гласила, особине и карактерна својства што се срећу у подручју јавног деловања, вештине у политичком контексту и политички и етички поглед на свет, политичке струје, држава као политичко уређење, радње које подразумевају обраћање јавности и радње којима се упућује на понашање председника државе и народа.

Трећи критеријум анализе тицао се прагматике и стилистике индивидуализама. Показало се да готово сви индивидуализми имају конотативну експресивност, оличену у негативној компоненти објективне и субјективне оцене. Сви конотативни експресиви реализовани су са високим степеном негативне експресивности, што је у раду бележено скраћеницом *пј*еј. (пејоративи), или са повишеним степеном негативне експресивности, што је представљено скраћеницом *ирон.* (иронично). Један број лексема реализован је у комуникативном оквиру у ком аутори текстова настоје да успоставе шаљиви тон и то је увек одлика лексике са повишеним степеном негативне експресивности. На крају, издвојени су и индивидуализми које у унутрашњој форми одликује опцена и екскрециона семантика и који на прагматичком плану показују значајан степен стилске снижености. Ове јединице обележене су скраћеницом *вул̄.* (вулгарно).

Експресивност и стилску функцију индивидуализми врше с обзиром на а) унутрашњу форму, односно специфичну асоцијативну везу између мотивног и реализованог значења, б) необичност форме, в) негативну семантику мотивне речи, г) инкомпатибилност значења творбене основе и творбеног афикса, д) инкомпатибилност значења творбених основа, те спој мотивних речи из различитих стилских регистара, њ) негативност прагматичког оквира за који се везује мотивна реч/конструкција, е) негативну конотацију која се придружује форми језичког знака и, на крају, с обзиром на специфичну контекстуализацију са лексиком са којом су у различитим типовима асоцијативних и синтагматских односа.

Високи стилогени потенцијал индивидуалне лексике ове јединице чини веома сврховитим изражајним средством у жанру чије је диференцијално обележје изражавање личног ауторског става према актуелној стварности, сатирично-иронијски и пародијски тон, уз висок степен емоционалности.

Извори

- Danas, <<https://www.danas.rs/kolumna/>>.
Vreme, <<https://www.vreme.com/kolumna/>>.
Kurir, <<https://www.kurir.rs/tag/485885/svetislav-basara>>.

Литература

- Bugarski 2019: R. Bugarski, *Srpske slivenice, monografija s rečnikom*, Novi Sad: Akademska knjiga.
Bugarski 2021: R. Bugarski, *Gramatika srpskog žargona*, Novi Sad: Akademska knjiga.
Dragičević 2018: R. Dragičević, *Srpska leksika u prošlosti i danas*, Novi Sad: Matica srpska. [orig.] Р. Драгићевић, *Српска лексика у прошлости и данас*, Нови Сад: Матица српска.

- Ivanović 2012: N. Ivanović, Individualna leksika: tvorbeno-semantičke i tvorbeno-stilske odlike individualizama u srpskom jeziku (na materijalu iz rečnika SANU), u: M. Kovačević red. *Savremena proučavanja jezika i književnosti*, Godina III / knj. 1, Kragujevac: Filološko-umetnički fakultet, 85–100. [orig.] Н. Ивановић, Индивидуална лексика: творбено-семантичке и творбено-стилске одлике индивидуализама у српском језику (на материјалу из речника САНУ), у: *Савремена проучавања језика и књижевности*, Година III / књ. 1, Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије, одржаног 12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 85–100.
- Klajn 2002: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku, Prvi deo, Slaganje i prefiksacija*, Beograd. [orig.] И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику, Први део, Слагање и префиксација*, Београд.
- Klajn 2003: I. Klajn, *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku, Drugi deo, Sufiksacija i konverzija*, Beograd. [orig.] И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику, Други део, Суфиксација и конверзија*, Београд.
- Kuznjecova 1989: Эра Васильевна Кузнецова, *Лексикологија руског језика*, Москва: Издательство „Высшая школа”.
- Lipka 1992: Leonhard Lipka, *An Outline of English Lexicology*, Lexical Structure, Word Semantics, and Word-Formation, Second Edition, Tübingen: Niemeyer.
- Otašević 2008: Ђ. Otašević, *Nove reči i značenja u savremenom standardnom srpskom jeziku, lingvistički aspekt*, Beograd: Alma. [orig.] Ђ. Оташевић, *Нове речи и значења у савременом стандардном српском језику, лингвистички аспекти*, Београд: Алма.
- Rakić 2011: V. Rakić, Ekspresivna leksika i izrazi u kolumnama Đorđa Randelja, u: V. Vasić, G. Štrbac red. *Govor Novog Sada, sv. 2: Morfosintaksičke, leksičke i pragmatičke osobine*, 504–514. [orig.] В. Ракић, Експресивна лексика и изрази у колумнама Ђорђа Рандеља, у: В. Васић, Г. Штрбац ред. *Govor Novog Sada, Sv. 2: Морфосинтаксичке, лексичке и прагматичке особине*, Нови Сад: Филозофски факултет, Одсек за српски језик и лингвистику, 504–514.
- Ristić 2004: S. Ristić, *Ekspresivna leksika u srpskom jeziku, teorijske osnove i normativno-kulturološki aspekti*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU. [orig.] Ристић 2004: Стана Ристић, *Експресивна лексика у српском језику, теоријске основе и нормативно-културолошки аспекти*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Simić 2016: R. Simić, O konotaciji, *Lingvistički pravci prve polovine 20. veka i njihov uticaj na srpsku lingvistiku. Ekspresivnost u srpskom jeziku*, Naučni sastanak slavista u Vukove dane, 45/1, Beograd: Međunarodni slavistički centar, 175–186. [orig.] Р. Симић, О конотацији, *Лингвистички правци прве половине 20. века и њихов утицај на српску лингвистику. Експресивност у српском језику*, Научни састанак слависта у Вукове дане, 45/1, Београд: Међународни славистички центар, 175–186.
- Stanojević–Mirkov 2022: D. Stanojević, L. Mirkov, Genološka medijska alternativa – kolumna kao protivžanr, *Komunikacija i mediji*, Vol XVII № 2, Novi Sad: Institut za usmeravanje komunikacija / Beograd: Fakultet političkih nauka, 263–272.
- Telija 1986: В. Н. Телия, *Коннотативный аспект семантики номинативных единиц*, Москва: Наука.

Tanja J. Tanasković

INDIVIDUAL LEXICON IN SELECTED COLUMNS IN EDITIONS OF SERBIAN NEWSPAPERS ON THE INTERNET

Summary

In this study, individualisms in the journalistic genre of columns were analyzed from the lexical-semantic and formative aspects. Sources of the emergence of individual lexicon, its textual meaning, and its pragmatic components are presented, considering that the majority of individualisms represent vocabulary with connotative expressiveness. The study demonstrates that realized individualisms arise through semantic derivation or in productive and non-productive formative processes in the Serbian language. It is highlighted that these individualisms predominantly consist of units with high and increased levels of negative expressiveness, directed towards the negative evaluation of political public and society as a political actor. Besides contributing to tracking lexical trends in contemporary public discourse, this paper also adds to the genre determination of the column on the lexical level.

Keywords: individualisms, occasionalisms, expressive lexicon, column, public discourse

*Примљен: 21. јун 2023. године
Прихваћен: 27. фебруар 2024. године*